

Виступ на методичному об'єднанні
вчителів української мови та літератури

**Методи і форми роботи з дітьми із особливими
освітніми потребами**

Підготувала:

**Мельник О.А., асистент
вчителя**

Кожна школа за своєю філософією повинна бути інклюзивною. Це означає готовність у будь-який час прийняти кожну дитину, прагнучи створити максимально сприятливе середовище для розвитку її потенціалу.

Інклюзивне навчання полягає в тому, що в звичайному класі вчать звичайні діти, просто деякі з них вчать трошечки по-іншому – наприклад, використовуючи шрифт Брайля. Але в такому класі ні в якому разі не має бути відокремлення одних дітей від інших (навіть на рівні риторики). З урахуванням рекомендацій спеціалістів та настільки, наскільки це можливо, у такому класі налагоджується спільне навчання. Наявність у школі дітей з особливими освітніми потребами підвищує кваліфікацію вчителя. Учитель вчиться бути уважним до цієї дитини. Якщо він навчиться бути уважним до неї, то й почне більш уважно ставитись до інших дітей. Натомість учні, які бачать, що дитина, яка має певні труднощі в навчанні, вчиться краще та старанніше, починають показувати вищі результати в навчанні.

Дуже важливо навчитися правильно висловлюватися про дітей з особливими освітніми потребами. Наприклад, замість фрази «Цей учень не може ходити» краще сказати так: «Цей учень користується ходунком і кріслом-візком».

Нижче розглянемо приклади заміни некоректних мовних зворотів.

Ярлики, які не можна використовувати	Більш коректні вирази
Люди з фізичними або розумовими вадами	Люди, які мають особливі потреби
Розумово відсталі	Люди із затримкою розумового розвитку
Він відсталий	У нього труднощі когнітивного характеру
Мій учень страждає аутизмом	У мого учня аутизм
Вона – даун	У неї синдром Дауна
Він не здатний навчатися	У нього труднощі з навчанням
Він – паралітик	У нього параліч
Вона – каліка	У неї порушення опорно-рухового апарату
Він – карлик (або ліліпут)	Він – невисокого зросту / він невисокий
У неї емоційні розлади	У неї порушення емоційного характеру
Він прикутий до крісла-коляски	Він користується кріслом-коляскою
Нормальні і/або здорові діти	Типові діти / діти без порушень в розвитку
Він навчається в спеціальному освітньому закладі	Він отримує послуги спеціальної освіти / додаткові послуги

Стоянка для автомобілів інвалідів, туалет для інвалідів і т. ін. У неї проблема з...	Доступна стоянка, туалет і т. п. У неї є потреба в...
--	--

У наш час для дітей з особливими освітніми потребами важливо забезпечити комфортне, насамперед психологічно, середовище для навчання. Цьому сприяють адаптації та модифікації навчального простору, матеріалів та індивідуалізація підходів на основі визначення потреб конкретної дитини

Зазвичай із дитиною, окрім учителя, працюють асистент учителя, психолог, корекційні педагоги. Обговорювати питання, які виникали на уроках української мови та літератури таких дітей треба щонайменше раз на тиждень. Тоді як аналізувати їхні досягнення в навчанні та соціалізації, потрібно щоденно, до чи після уроків. Ця структурна робота дає змогу планувати уроки та готувати адаптовані чи модифіковані навчальні матеріали заздалегідь, за кілька тижнів до уроку з певної мовної або літературної теми.

Для кращого засвоєння матеріалу можна використовувати:

- поділ завдань на кілька простіших за змістом або покрокових;
- зменшення тривалості виконання завдання або їхньої кількості за умови збереження рівня складності;
- частіші повторення, спрощені інструкції до виконання;
- залучення нетипових методик – комп'ютерних програм, візуалізаційних карток, предметів, аудіо- та відеороликів тощо;
- оформлення навчальних матеріалів з огляду на фізіологічні потреби учня – великий шрифт, виділення кольором, підкреслення.

Основні напрями корекційної роботи з розвитку мовлення

Роботу з розвитку мовлення для дітей слід проводити в таких напрямках::

- формування навичок правильної звуковимови;
- збагачення та уточнення словникового запасу;
- розвиток уваги до морфологічного складу слів та словозміни у словосполученнях;
- робота над граматичною структурою речення, виховання вміння правильно складати прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні;
- розвиток діалогічного і зв'язного мовлення;
- запобігання порушенням писемного мовлення;
- корекційна робота з подолання порушень писемного мовлення;

Основні принципи адаптації наочного матеріалу для дітей із порушеннями слуху

Формування діалогічного мовлення слабчуючих учнів на уроках і в позаурочній діяльності вимагає реалізації комплексу педагогічних умов, що включають підвищення якості мовлення школярів; відображають інтереси і

реальні ситуації спілкування дітей, сприяють їх соціалізації; підвищенню мотивації та розширенню практики їх спілкування з чуючими співрозмовниками; включення спеціальних вправ, що оптимізують комунікативні вміння школярів; розвиток діалогічного мовлення учнів у всіх видах позаурочної діяльності.

Слабочуючі діти, на відміну від чуючих, спонтанно не володіють в достатній мірі розмовною діалогічною мовою. Навчання вмінню вести діалог — одне з актуальних завдань уроків педагогів, які працюють в класах з дітьми з вадами слуху. Навчання діалогічному мовленню дітей зі зниженим слухом будується на основі зразка, даного у вигляді діалогічного тексту, пов'язаного з ситуацією, в якій відбувається спілкування.

Найбільш сприятливі умови для вдосконалення комунікативних умінь слабочуючих учнів створюються спеціально на уроках і в позаурочній діяльності : діти можуть використовувати набуті в процесі діалогу мовні навички в природних життєвих умовах (у магазині, аптеці, банку, лікарні, тощо).

Для учителя однією з найважчих завдань є розвиток в учнів уміння самостійно розвивати нитку бесіди, змінювати, варіювати текст складеного діалогу.

Розгорнутий процес складання діалогу може включати наступні фази:

- 1) проектування діалогу;
- 2) його ситуативна експозиція;
- 3) повідомлення конспекту;
- 4) введення готових фрагментів;
- 5) розвиток реплік і управління діалогом по ходу його проведення;
- 6) фіксування діалогу в пам'яті;
- 7) його розігрування;
- 8) внесення подальших змін.

Учитель має можливість зосереджувати увагу учня на простих, доступних розумінню питаннях. «Питально–відповідна» форма дає можливість педагогу спрямовувати пізнавальну діяльність учня. При цьому він може бути упевнений (за відповідями учня), що учні правильно сприймають зміст і умови питання, правильно відповідають.

Досвід власної роботи дозволяє визначити найбільш оптимальні методи і прийоми розвитку діалогічного мовлення слабочуючих учнів.

Неодномінною структурною одиницею уроку мови в класі, де навчаються діти з вадами слуху, є мовні зарядки. Проводяться вони на початку уроку і мають на меті закріплення вимовних навичок (злитність, пауза, інтонація і т.п.). Матеріал мовної зарядки представлений у формі міні-плакату.

Основні принципи адаптації наочного матеріалу для дітей із порушеннями зору (за Сєднєвою В. О.):

1. Зображення на малюнках повинні мати оптимальні просторові й тимчасові характеристики (яскравість, контраст, колір, структура, співвідношення елементів). Контрастність пропонованих об'єктів і зображень стосовно тла має бути від 60 до 100 %. Негативний контраст краще. Краще сприймаються заповнені, силуетні фігури, ніж контурні.

2. Дотримання в зображеннях пропорційності за величиною, кольором та формою відповідно до реальних об'єктів.

3. Хроматичні об'єкти повинні мати насичені кольори. Бажано використовувати жовто-червоні, жовтогарячі й зелені тони.

4. Потрібно збільшити час на експозицію завдань та малюнків через труднощі сприйняття, координації рухів руки та очей, необхідності тактильного контролю та додаткового обстеження, вивчення об'єктів.

5. Тривалість зорової роботи не повинна перевищувати 15 хвилин.

6. Логічне завдання, продуктивність розумових операцій слід оцінювати за їхньою результативністю, а не враховувати неточність рухів і сповільненість виконання.

7. Якщо слабозора дитина працює з опорою на зір, то при використанні дошки записи повинні бути насичені й контрастні, букви великими.

8. Роздатковий матеріал має бути матовий, а не глянцева папір, шрифт великим і контрастним.

9. З таких предметів як література, історія, географія тощо можна використовувати аудіозаписи.

Учитель інклюзивного класу, в якому навчаються діти із вадами зору, повинен:

- Для зняття зорової втоми після 10-15 хвилин зорового навантаження виконати спеціальні розслаблюючі вправи; через кожні 10-15 хвилин учень має 1-2 хвилини перепочити, роблячи спеціальні вправи.

- Не перебільшувати обсяг домашніх завдань, щоб не перевантажувати зір. Наголосимо, що ця вимога стосується як дітей з вадами зору, так і здорових учнів. Адже постійне перевантаження зорової функції може призвести до її порушення.

- У роботі з дітьми використовувати не лише зір, а й збережені аналізатори (тобто у процесі обстеження об'єктів, наочності залучати дотик, нюх, слух).

- Враховувати повільність дитини при виконанні письмових завдань, читанні. З цією метою коригувати обсяг роботи, щоб учень не відставав від зрячих однокласників; використовувати компенсаторні механізми пам'яті, які сприятимуть підтримці оптимального темпу роботи. Учні з порушенням зору потрібно більше часу на виконання вправ, читання тексту. Не переобтяжуйте учня читанням великих текстів під час самостійного опрацювання матеріалу, краще поясніть ще раз усно, переконайтеся, що він все зрозумів.

- Доцільно переглянути вимоги до письмових робіт. Іноді слабозорому учневі необхідно писати з використанням трафарету, щоб правильно розташувати текст на сторінці та дотримуватися рядків.

- З метою участі учнів з вадами зору у фронтальній роботі класу для них необхідно підготувати індивідуальний дидактичний матеріал, наприклад, картки, таблиці, схеми.
- Частіше перевіряти розуміння учнем матеріалу, який подається на уроці.

Пам'ятка для вчителя

1. Хвалити дитину навіть за незначний успіх.
2. Порівнювати результати дитини тільки з її власними попередніми результатами.
3. Не залякувати дитину опитуванням на наступному уроці.
4. Знижувати кількість зауважень.
5. Використовувати різні модальності під час вивчення нового матеріалу (візуальну, слухову, тактильну).
6. Використовувати вже знайомі матеріали під час вивчення нових.
7. Пам'ятати, що у дитини є ім'я.
8. Поступово залучати дитину до нових завдань.
9. Обговорювати заздалегідь з дітьми як проходитиме контрольна робота.
10. Вибирати зручний для дитини спосіб перевірки знань (письмову відповідь, відповідь з місця, підготовлену вдома доповідь).

Інклюзивна школа передбачає відкритість і доступність не тільки для дітей, а й для дорослих. Батьки – важлива ланка в процесі реалізації інклюзивної освіти.